

Джерела та література

1. Авдєєва Т. Незор'яні війни: соцмережі під час збройних конфліктів. *Центр демократії та верховенства права*. 27.09.2022. URL: <https://cedem.org.ua/analytics/sotsmerezhi-zbroyni-konflikty/>
2. Chkopoia S. Information Warfare in the Modern Political Theory. *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi. USBED*. 2021, Cilt. Vol. 3. P. 105–116. URL: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1390641>
3. Molander R. C., Riddile A., Wilson P. *Strategic Information Warfare: A New Face of War*. Santa Monica, CA: RAND Corporation, 1996. 115 p.

Бабій Інна

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ІНФОРМАЦІЙНИЙ СУПРОВІД ПЕРЕГОВОРІВ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Ключові слова: *переговори, інформаційний супровід, збройний конфлікт, Україна, Росія.*
Keywords: *negotiation, information support, armed conflict, Ukraine, Russia.*

Українсько-російський досвід сусідства впродовж останніх 30 років був наповнений низкою подій, які змушували сторони сідати за стіл переговорів, починаючи від укладення договору про «Дружбу співробітництво і партнерство між Україною та Російською Федерацією», обговорення якого було непростим хоча б через питання Чорноморського Флоту, закінчуючи сучасними перемовинами в умовах повномасштабного воєнного конфлікту. Відбувалося ще багато інших двосторонніх чи багатосторонніх діалогів. Однак до 2014 р. державам вдавалося залишатися в межах політико-дипломатичного врегулювання.

Події, пов'язані із окупацією Криму та вторгненням на Донбас, розпочали епоху російсько-українських перемовин в умовах збройного конфлікту. Тож метою цього дослідження став аналіз інформаційного супроводу переговорів заради розуміння уявлень сторін про нього. Зважаючи на те, що повномасштабна агресія Росії проти України відкрила новий етап конфлікту, фокус цього дослідження буде повернуто до першого етапу переговорів в умовах війни, а саме від переговорів 28 лютого до Стамбульського раунду переговорів 29–30 березня 2022 р. Розгляд переговорного процесу відбуватиметься через аналіз матеріалів, які спрямовані на широку публіку, тобто через промови, інтерв'ю, публікації офіційних посадових осіб. Інформаційний складник сучасних конфліктів починає відігравати все важливішу роль у їх перебігу. Він стає потужним інструментом для формування іміджу опонентів, а також засобом впливу на населення у різних кутках світу.

Переговори в умовах збройного конфлікту чи переговори «з ворогом» мають низку специфічних характеристик. Тут можемо вказати на високий рівень ворожості, відсутність довіри, концентрацію винятково на власних цілях та інтересах, ускладнене конфліктне врегулювання, відсутність достовірної інформації про опонента або ж недостатність чи неповний аналіз такої інформації. Вплив на розвиток процесу можуть чинити особливості правового процесу впровадження

рішень. На індивідуальному рівні кожен лідер звертає увагу на думку оточення задля того, щоб залишатися при владі, або щоб наступники не денонсували укладені домовленості, тому дії відповідальних за прийняття рішень можуть відзначатися ірраціональністю [3]. До того ж сторони можуть вступати у переговори без кінцевого наміру залагодження конфлікту, а робити це задля затягування часу, створення прикриття від публічної думки населення чи союзників, щоб закріпити здобутки на воєнному театрі дій чи призупинити інтенсивність бойових дій [2].

За останні 9 років російська й українська сторони намагалися вести комунікацію завдяки різним форматам. У 2014 р. першим таким форматом були Женевські зустрічі за участі представників. Наступними майданчиками стали зустрічі в рамках Тристоронньої контактної групи та Нормандської четвірки. Однак жодному із цих майданчиків не вдалося бути ефективним і досягти цілей примирення конфліктуючих сторін. Отже, коли Росія розпочала збройну агресію проти України, сторони конфлікту спробували створити двосторонній формат переговорів, без залучення посередників.

Серед перших змін, які приніс цей формат, можемо відзначити те, що автоматично завершили роботу попередні способи та механізми врегулювання конфлікту. По-друге, Росія відкрито зайняла позицію сторони конфлікту. За актуального стану справ не було намагань посадити за стіл переговорів представників невизнаних республік. Та й цілі, які визначила для себе російська сторона, були відмінними від тих, про які вони говорили, підписуючи Мінські домовленості.

Ще напередодні вторгнення на територію України В. Путін розпочав кампанію інформаційної підготовки до такого рішення, підсумовувало її оголошення про приєднання невизнаних ОРДЛО до складу Росії. Щоправда у його зверненні від 21 лютого 2022 р. були висловлені лише ті вимоги РФ, про які вона заявляла Заходу, зокрема США та НАТО, щодо нерозширення Альянсу та підписання нових гарантій безпеки для Росії. Тричі ми також почули, що Росія схильна вирішувати проблеми шляхом переговорів (2 р.) / діалогу (1 р.) [9]. У своєму телезверненні від 24 лютого 2022 р. російський Президент уже говорив про денацифікацію та демілітаризацію України, покарання для всіх тих, кого російська сторона вважає злочинцями [8]. Більшість смислових повідомлень у цьому зверненні збігалися з попередніми, але згадок про переговори не було. Також варто зазначити, що Президент був більш активним у медійному просторі саме перед початком вторгнення. У проміжку між 21 лютого та 1 березня його медійна активність зменшилася, як і зменшилася кількість прямих згадок про переговорний процес, про який він зазначив лише у 2 публічних виступах. А основними особами, що надавали коментарі, були безпосередньо представники переговорної групи. До того ж В. Путін торкався питання невиконання попередніх угод частіше, ніж коментував або інформував публіку про стан поточного діалогу. У одному зі своїх інтерв'ю глава РФ сказав: «Мінські домовленості були знищені ще задовго до вчорашнього визнання народних республік Донбасу – й не нами, не представниками цих республік, а чинною київською владою» [5].

Помічаємо, що глава Кремля покладає вину за руйнування попередніх переговорних форматів винятково на українську сторону. Із 21 лютого до 1 квітня українська сторона найчастіше характеризується В. Путіним як «націоналісти»,

«неонацисти», «радикали», а влада в державі – як «режим» [12]. Від переговорників з російської сторони можна було почути, що Україна не є суверенним суб'єктом, і дії Києва цілковито контролюються Заходом, і цитати про неонацистів [14]. До того ж висловлені в лютому-березні вимоги російської сторони зазнали мало змін. Через рік після початку агресії посол РФ у Білорусі та один із учасників весняних раундів переговорів Б. Гризлов підтвердив і відсутність довіри у сторін одне до одного, й незмінність цілей воєнної кампанії. Також під час характеристики подій за столом переговорів він звинувачував Україну у затягуванні процесу [15].

Підхід української сторони до інформаційного супроводу переговорного процесу мав інший характер. В. Зеленський одним із перших оголосив, що українська сторона готова прийняти пропозицію до вступу у переговори. У своєму зверненні від 25 лютого 2022 р. Президент заявив: «Сьогодні ми чули з Москви, що вони таки хочуть говорити. Вони хочуть говорити про нейтральний статус України» [7]. Цією фразою він також окреслив і погляд України на предмет переговорів. Хоча в подальшому було оголошено, що сторони домовилися зустрітися без попередніх вимог. Інформація про переговори в український інфопростір потрапляла переважно від Президента В. Зеленського або ж двох учасників переговорної делегації – Д. Арахамії та М. Подоляка. Президент від 24 лютого до 1 квітня мав 78 повноцінних контактів із публікою через звернення до громадян, інтерв'ю та виступи для закордонної публіки. Питання переговорів із Росією ним піднімалося 59 разів [13].

Спершу Президент використовував формулювання про необхідність «справедливих переговорів», але вже з середини березня все частіше йшлося про складний переговорний процес. Під час характеристики сторони супротивника він переважно дотримувався формально визнаних іменників, як-от «російська влада», «Росія», «Російська Федерація». Виступаючи перед населенням, він також покладає відповідальність за вчинені дії на «окупантів», «російські війська», «ворога» або ж «агресора» [13]. Примітно, що медійний термін «рашизм» Зеленський не використовує, але термін «держава-терорист» вживає. Про попередні формати переговорів згадує лише двічі, причому в контексті зустрічі Нормандського формату у 2019 р. Обмін полоненими як його результат сприймає позитивно, аспекти щодо затягування процесу називає «свинством» [10].

Предмет розмов, який українська сторона оголосила публічно, спершу включав: негайне припинення вогню, перемир'я, гуманітарні коридори. Пізніше українські представники сказали про Договір про гарантії безпеки для України, пропозиції зі врегулювання питань Криму та Донбасу, висловлені після стамбульського раунду переговорів. Яким був текст пропозицій від Росії – досі залишається невідомим, але за словами С. Лаврова, вони були представлені ще до стамбульського раунду у форматі договору. Проте, як зазначив В. Зеленський на прес-конференції 27 березня, документ мав ультимативний характер, тому опрацювання його не мало для України сенсу. Під час першого місяця війни Туреччина здійснила спробу на встановлення контактів між міністрами закордонних справ, але вони переважно вплинули на закріплення думки одне про одного як ворогів. Висновок про це робимо на основі прес-конференцій обох міністрів.

Відсутність намірів у РФ припиняти воєнні дії й завищені вимоги не дозволяли українській стороні проявляти гнучкість у політичних питаннях, до того ж формулювання про денацифікацію та демілітаризацію сприймалися як цілком неприйнятні, що підвищувало рівень ворожості. Але представники РФ продовжували їх використовувати на публіку.

Отже, аналізуючи переговорну активність та її інформаційний вимір на найвищому рівні, спостерігаємо, що Президент РФ уникав розлогих коментарів про переговори вже з березня 2022 р. Вони переважно доносилися його підлеглими із дотриманням стрижневої лінії наративів, висловлених ще 21 лютого. Президент України більш активно був залучений в інформування громадян про переговори та інформування зовнішньої аудиторії про позицію України. Низку інтерв'ю надавали члени переговорної делегації. Українська сторона більш публічно висловлювала власні пропозиції по врегулюванню, розкривала нові деталі. В цьому вочевидь була спроба інформаційний елемент переговорів використати як засіб впливу на РФ, однак успіху досягти не вдалося. Обидві сторони зазначили низьку ефективність Мінських домовленостей як інструменту, хоча у РФ захищають їх зміст. Мінський двосторонній формат і тристоронні зустрічі у Стамбулі не змогли дійти предметного вирішення ще якихось питань, окрім гуманітарних. А загальні настрої та ті слова, які сторони застосовують для опису одне одного, вказують на високий рівень недовіри. Особливо яскраво це проявляється у розумінні гарантій безпеки, обидві держави прагнуть її, але зовсім по-різному тлумачать суть неподільної безпеки.

Джерела та література

1. Åtland K. Destined for deadlock? Russia, Ukraine, and the unfulfilled Minsk agreements. *Post-Soviet Affairs*, 2020. 23 p.
2. McMillan J. Talking to the Enemy: Negotiations in Wartime. *Comparative Strategy*. Vol. 11. P 447–461.
3. Sticher V. Negotiating Peace with Your Enemy: The Problem of Costly Concessions. *Journal of Global Security Studies*. Vol. 6(4). 2021. 20 p.
4. Велике інтерв'ю Президента Зеленського на 8 день війни. *24 канал*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=02F17lwMjGs>
5. Владимир Путин ответил на вопросы журналистов. *Президент России*. URL: <http://www.kremlin.ru/events/president/transcripts/67838>
6. Выступление и ответы на вопросы СМИ Министра иностранных дел России С. В. Лаврова по итогам переговоров с Министром иностранных дел Турции М. Чавушоглу и Министром иностранных дел Украины Д. И. Кулебой, Анталя, 10 марта 2022 года. *Министерство иностранных дел Российской Федерации*. URL: https://www.mid.ru/ru/press_service/minister_speeches/1803752/
7. Звернення Президента до українців наприкінці першого дня атак Росії. *Офіс Президента*. URL: <https://www.president.gov.ua/news/zvernennya-prezidenta-do-ukrayinciv-naprikinci-perшого-dnya-73149>
8. Обращение Президента Российской Федерации. 24 февраля 2022. *Президент России*. URL: <http://www.kremlin.ru/events/president/transcripts/67838>
9. Обращение Президента Российской Федерации. 21 февраля 2022. *Президент России*. URL: <http://www.kremlin.ru/events/president/transcripts/67828>
10. Первое интервью Зеленского российским журналистам после начала войны. *Meduza*. 2022. URL: <https://meduza.io/feature/2022/03/27/eto-ne-prosto-voyna-vse-gorazdo-huzhe>

11. Перемовини з Лавровим щодо війни Росії проти України. Брифінг Кулеби. *Суспільне. Новини*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=NPeZ5-fky08>
12. Президент Росії. *Стенограми*. URL: <http://kremlin.ru/events/president/transcripts>
13. Президент України. Промови та звернення. URL: <https://www.president.gov.ua/news/speeches>
14. Телеграм-канал Слуцький. URL: https://t.me/slutsky_1
15. Упущений мир: стаття Бориса Грызлова в «Российской газете». *Посольство Російської Федерації в Республіці Беларусь*. 2023. URL: https://belarus.mid.ru/ru/press-centre/news/upushchennyu_mir_statya_borisa_gryzlova_v_rossiyskoy_gazete/

Вихристюк Вікторія

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ СУТНОСТІ ПРОПАГАНДИ

Ключові слова: пропаганда, інформаційна війна, інформаційні операції, ЗМІ.

Keywords: propaganda, information warfare, information operations, mass media.

Той факт, що війни породжують інтенсивні пропагандистські кампанії, змушив багатьох людей вважати, що пропаганда – це щось нове і сучасне. Однак правда полягає в тому, що пропаганда має довгу історію, протягом якої вона неодноразово переосмислювалася. Битва за людські уми така ж давня, як і історія людства. Американські дослідники Г. Джоветт і В. О’Доннелл надають чудову історичну довідку пропаганди у книзі «Пропаганда і переконання»:

– Давньогрецький полководець Фемістокл у 480 році до н. е. використав дезінформаційну кампанію, щоб заманити Ксеркса у морську битву біля Саламанської протоки. Протока була настільки вузькою, що великий перський флот не міг маневрувати. Це допомогло грекам, які переважали чисельно, перемогти Ксеркса.

– Пропаганда широко використовувалася в Римській імперії, Юлій Цезар був винятково вправним у цьому.

– Папа Римський Урбан II використовував релігійну пропаганду, щоб заручитися підтримкою хрестових походів (XII–XIII ст.) [8, 47].

Термін «пропаганда» вперше увійшов у широкий вжиток у Європі завдяки місіонерській діяльності католицької церкви. У 1622 р. Папа Григорій XV створив у Римі Конгрегацію поширення віри. Це була комісія кардиналів, яка займалася поширенням віри і регулюванням церковних справ у язичницьких землях. За Папи Урбана VIII було створено Колегію Пропаганди, яка готувала священників для місій. За своїм походженням слово «пропаганда» є давнім і почесним. Релігійна діяльність, яка була пов’язана з пропагандою, викликала шанобливу увагу людей. Лише в пізніші часи це слово почало мати егоїстичну, нечесну або підливну асоціацію [6].

Варто зазначити, що слово «пропаганда» не було в широкому вжитку ще в XVIII і XIX ст. Сильним поштовхом до його застосування стала Перша світова війна (1914–1918 рр.). Більшість пропагандистського матеріалу містила в собі перебільшення і брехню. У Великій Британії було створено так зване Бюро вій-